

Toespraak onthulling Edward Schillebeeckx-plein

Geachte aanwezigen, medebroeders, collegae, kennissen, vrienden en vriendinnen van Edward Schillebeeckx,

Het is al weer twee jaar geleden dat in deze kerk de afscheidsdienst voor Edward Schillebeeckx plaatsvond. En het kan bijna niet anders dan tijdens deze feestelijke bijeenkomst ter gelegenheid van het zojuist door de burgemeester onthulde Professor Schillebeeckxplein ook een moment van gedenken te laten plaatsvinden.

Het is geen Professor Schillebeeckxstraat geworden, maar een Professor Schillebeeckxplein. Want bij een dominicaan hoort een plein. In de middeleeuwen was dat een marktplein om te prediken en de *circumspectio* te beoefenen – het om je heen kijken om te horen en te zien wat de mensen bezig hield. En vandaag worden we met een eigentijdse variant op dat marktplein geconfronteerd – de rotonde. Een knooppunt van straten, dat de weg die je tot dan toe hebt gevolgd onderbreekt. Niet door een stoplicht dat je dwingt stil te blijven staan, maar gewoon door de confrontatie met een ander, die ook dat pleintje op wil - van west of oost, van zuid of noord komend. Of misschien is er iemand die te voet de straat wil oversteken of met de fiets nog even snel tussen de auto's doorpiept.

Je eigen verantwoordelijk handelen is gevraagd - de voet weg van het gaspedaal en ieders aandacht staat op scherp, want met of zonder TOMTOM, je moet nu snel beslissen: neem je de eerste, de tweede of de derde afslag? Zonder botsing als het even kan, desnoods met compassie voor diegene die de verkeersregels nóg niet of niet méér onder de knie heeft. Hoe groter het empathisch vermogen van de automobilist, hoe makkelijker de doorstroom in het verkeer.

En midden op dit elke dag opnieuw krioelende plein met auto's, brommers, fietsers en voetgangers op weg naar hun werk, studie of huis, staat de naam van een theoloog, die een meester was in de kunst van de empathie, die als professor in de theologie niet alleen maar anderen iets leerde, maar ook zelf van en door die ander leerde - en naar aanleiding daarvan weer zijn werk zelfkritisch bekeek. Een eruditie die gepaard ging met geloof, met maatschappelijke betrokkenheid en menselijke warmte. Een theoloog die niets liever deed dan theologie bedrijven temidden van de dagelijkse werkelijkheid van mensen en juist daarom interdisciplinair te werk ging om zo de verschillende facetten van die dagelijkse werkelijkheid van mensen goed in beeld te krijgen en recht te kunnen doen.

Een verkeersknooppunt waar iedereen zijn eigen verantwoordelijkheid moet nemen ten aanzien van de ander en een eigen keuze moet maken over de weg die hij of zij wil volgen, past wel bij deze bijzondere geleerde, die niet als een politieagent het verkeer zou regelen, maar eerder het zelfoplossend vermogen van mensen zou bevorderen, mocht er toch een ongeluk gebeuren – om achteraf verwonderd over het werk te berichten dat God in mensen teweeg brengt.

Theologie en samenleving hoorden voor Edward Schillebeeckx onlosmakelijk bij elkaar. Hij vond dat het visioen van het rijk van God in het leven van alledag en in de liturgie een gezicht moest krijgen. Het ging hem niet om Godsbewijzen. Hij wilde een verhaal door vertellen, het vuur doorgeven van dat profetische visioen waarin de laatste de eersten zijn en de stem van een God laten horen die mensen rakelings nabij is.

Ik denk dat Edward Schillebeeckx er blij mee is dat op het naar hem vernoemde plein geen stoplichten staan, maar mensen samen – met vallen en opstaan en hopelijk weinig ernstige ongelukken - hun weg moeten vinden. Via regels, maar zonder dogmatische dwang.

Schillebeeckx nam in zijn leven en werk het risico om op het profetische visioen van het rijk Gods te vertrouwen, ook al roept de wereld om ons heen om meer controle, hij liet zich verwonderen door het werk dat God in en door mensen teweeg kan brengen en bleef hopen tegen alle teleurstellingen in.

Vertrouwen, verwondering en hoop zijn kwaliteiten die voor mij onlosmakelijk met zijn manier van theologiseren zijn verbonden. Van hem heb ik geleerd dat hoop tegen alle hoop in, geen irrationele keuze is, maar een keuze voor een rationaliteit die open staat voor een voor de mens niet te bevatten mysterie.

Alleen in relatie tot onze huidige situatie kan de bijbelse boodschap klinken. In dit inzicht ligt de opdracht voor een eigentijdse theologie besloten: de hedendaagse situatie in kaart te brengen met behulp van interdisciplinair onderzoek, aandachtig luisteren naar de verhalen van mensen, naar hun noden en angsten, hun verlangens en vragen. Aanwezig zijn bij God en aanwezig zijn in de wereld. Voor Edward Schillebeeckx was dit geen kwestie van of..of, maar van en...en.

Nu is het aan ons om zijn werk in de lijn van de dominicaanse traditie voort te zetten en met een open vizier en een luisterend oor te zoeken naar sporen van God in onze samenleving en te bouwen aan een samenleving waarin het goede leven voor allen mogelijk wordt.

Een van de voorwaarden daarvoor lijkt mij dat de katholieke kerk het in het rapport Deetman aangetoonde machtsmisbruik als aanleiding neemt voor een uitgebreid kritisch zelfonderzoek in het licht van die door God beloofde wereld waarin gerechtigheid en ontferming onontbeerlijk zijn.

In het licht van de bevindingen van de commissie Deetman wat het seksueel misbruik in de katholieke kerk betreft, klinkt de profetische stem in psalm 82 in de bewerking van Huub Oosterhuis beklemmend actueel:

Hoe lang nog het recht geloochend,
Ploert en Schender begunstigd?
Doe recht de minste, het weeskind,
De arme, beroofde, vernederde.
Red hen die geen verweer hebben,
Doe hen ontkomen
Aan de hand van de schender.

Zij willen niet weten, niet zien
In duisternis gaan zij hun gang –
Op haar grondvesten
Wankelt de aarde.*

Juist in tijden van crisis met durf en lef het verhaal van God met mensen in onze wereld naar voren te brengen, inzichten te delen en in te brengen in het kerkelijke en publieke debat, zet de dominicaanse traditie van het ‘contemplari et contemplata aliis tradere’ (het beschouwen en het beschouwde aan anderen overdragen) voort.

Edward Schillebeeckx is ons hierin voorgegaan. Moge het Professor Schillebeeckxplein hier blijvend aan herinneren en zijn naam voor een ieder die er langs rijdt, loopt of fietst tot zegen zijn.

Dr. Manuela Kalsky

Nijmegen, 19 december 2011

* *Huub Oosterhuis, 150 psalmen vrij, Uitgeverij Ten Have, 2011, p. 140.*